

چکیده

یکی از مبانی اخلاقی در اسلام، مبحث همسر داری است. همسر داری نیازمند به اجرای مباحث طرفینی بین زن و مرد می باشد، بدین معنا که برای دست یابی به همسر داری بهینه و اصولی، هم مرد نقش مهم و به سزایی دارد و هم زن. بر همین اساس، ما در این مقاله برآنیم که اولاً از اصول همسر داری مباحثی ارائه کنیم و ثانیاً وظایف هر یک از مرد و زن نسبت به یکدیگر را به صورت جداگانه بررسی نماییم و در آخر به علل اختلافات بین زن و مرد پردازیم.

کلید واژه: همسر داری، شوهر، همسر، زن، مرد، اختلاف.

مقدمه

بنیان ازدواج، محبت است. اگر به فرض، دو نفر در تمامی معیارهای عقلانی با هم یکی باشند، اما به هر دلیلی یکدیگر را دوست نداشته باشند، نمی توانند با هم زندگی خوبی را آغاز کنند. محبت بین زن و شوهر و ابراز آن و توجه آن ها به یکدیگر عصاره بسیاری از اخلاقیاتی است که باید بین آنها رعایت شود. وجود محبت در زندگی مشترک ریشه حضور وفق و مدارا، خوش خلقی، نگاه مسرورانه، همراهی در غم و شادی، به دوش کشیدن مشترک سختی و رنج است و زمینه گذشت و بخشش از خطاها و دوری از عیب جویی و سرزنش و پذیرش، عذرخواهی است.

پنجاه اصل همسر داری

۱. صداقت؛ ۲. انصاف؛ ۳. گذشت؛ ۴. مدارا؛ ۵. رازداری؛ ۶. عشق و محبت با یکدیگر؛ ۷. محکوم نکردن طرف مقابل؛ ۸. نظافت و خوش بویی؛ ۹. احترام به یکدیگر؛ ۱۰. عدم جابجایی نقش های یکدیگر؛ ۱۱. من و تو نداشتن؛ ۱۲. پرهیز از اهانت؛ ۱۳. تأمین غرائز جنسی یکدیگر؛ ۱۴. درک ضرورت های یکدیگر؛ ۱۵. پذیرش اصل اختلاف سلیقه و تفاوت روش ها؛ ۱۶. داشتن روحیه عذرخواهی و اعتراف به اشتباه؛ ۱۷. یکپارچگی در امور مالی؛ ۱۸. همدیگر را خوشبخت و بهشتی کردن؛ ۱۹. مشورت با یکدیگر؛ ۲۰. تشکر از یکدیگر؛ ۲۱. پرهیز از امر و نهی کردن یکدیگر؛ ۲۲. اظهار علاقه به یکدیگر؛ ۲۳. خود را جای طرف مقابل قرار دادن؛ ۲۴. اعتماد داشتن به هم؛ ۲۵. وفاداری به هم؛ ۲۶. پرهیز از تحقیر و سرزنش یکدیگر در نزد دیگران؛ ۲۷. تعریف و تمجید از یکدیگر، به ویژه در غیاب هم؛ ۲۸. انتقاد طلبی؛ ۲۹. عدم تحریک حسادت و غیرت یکدیگر؛ ۳۰. تفکیک مسائل کار از مسائل منزل؛ ۳۱. رعایت عدالت در دید و بازدید از بستگان یکدیگر؛ ۳۲. غمخوار هم بودن؛ ۳۳. پرهیز از حل مشکلات زناشویی در حالت دعوا و خشم؛ ۳۴. جلوگیری از انباشتن اختلافات و مشکلات؛ ۳۵. خوش رفتاری؛ ۳۶. ساده زیستی؛ ۳۷. خوب گوش دادن به سخنان یکدیگر؛ ۳۸. جلوگیری از دخالت های نابجای

دیگران؛ ۳۹. داشتن مشاور خانواده؛ ۴۰. آشنایی با ویژگی های مردان و زنان؛ ۴۱. روحیه و امید دادن به هم؛ ۴۲. مطالعه کتاب های اخلاقی مربوط به اصول همسراری؛ ۴۳. استفاده از تجربیات گذشتگان؛ ۴۴. توجه به نقاط قوت همسر؛ ۴۵. پرهیز از مخفی کاری؛ ۴۶. کاهش توقعات از یکدیگر؛ ۴۷. عیب پوشی همدیگر؛ ۴۸. احترام به خانواده یکدیگر؛ ۴۹. پرهیز از زندگی خشک قانونی و حقوقی؛ ۵۰. پرهیز از بزرگ نمایی اختلافات کوچک. وظایف مرد نسبت به همسر (۱)

۱. مهر و محبت و احترام؛ زن کانون مهر و محبت است و بهترین کلید همسراری را محبت می داند. زن سعادت خویش را در زندگی، مهر و محبت شوهر می داند. محبت باعث تحکیم روابط زناشویی می شود و رفتار شوهر در افزایش مهر و محبت از ناحیه همسر، بسیار مهم و قابل توجه است. چون او تشنه محبت است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «هرچه ایمان کامل تر باشد بیشتر به همسرش اظهار محبت می کند (۲)». نیز امام صادق علیه السلام می فرمایند: «کسی که به خانواده اش نیکی کند، خداوند بر عمرش می افزاید (۳)».

۲. عذر خواهی؛ چنان که تشکر سبب محبت است؛ عذرخواهی هم موجب محبت نسبت به همسر می شود. چه بسا با یک معذرت خواهی، کدورت های مختلف زدوده می شود و زندگی شیرین تر از اول می شود. حضرت علی علیه السلام می فرمایند: «بدترین مردم کسی است که معذرت خواهی دیگران را نپذیرد و از خطایشان نگذرد».

(۴)

۳. عدم توجه به حرف های بدخواهان؛ مرد نباید زودباور و ساده لوح باشد و همسرش را مورد آزار و اذیت قرار دهد. چه بسا افرادی هستند که به خاطر حسادت و کینه توزی و انتقام گرفتن از مرد، بدگویی می کنند و مرد نباید حرف های این بدخواهان و بدگویان را گوش دهد چون ممکن است به دروغ سخنی گفته باشند.

۴. خوش اخلاقی؛ خداوند در قرآن کریم می فرماید: «با همسران خود با نیکی و مهربانی معاشرت کنید و از بی عدالتی و خشونت پرهیزید (۵)».

۵. انعطاف پذیری مرد؛ کسی می تواند در زندگی خود موفق شود که خوی نرم و انعطاف پذیری داشته باشد، و این انعطاف پذیری از نشانه های مروت و مردانگی مرد است.

۶. نادیده گرفتن خطاها و لغزش ها؛ انسان دچار لغزش و اشتباه می شود و زن هم از این قاعده مستثنی نیست، پس لازم است که مرد با تدبیر و اندیشه، خطاهای احتمالی همسرش را نادیده بگیرد. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «هر مردی که برای خود همسری اختیار کرد، باید در احترام نمودن و گرامی داشتن او بکوشد، خطای زن را در پیش فرزندان بازگو نکنید و حتی اگر فرزندان شما خطای مادرشان را یادآوری کردند، شما باید ذهن بچه ها را از این بابت آسوده سازید و احترام مادر را در دل ایشان استوار گردانید. البته بر مادر نیز واجب است که احترام پدر را همیشه به خاطر فرزندان بیاورد (۶)».

۷. عدم تنبیه بدنی همسر؛ پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله وسلم می فرمایند: «هر مردی که همسرش را بیش از سه بار در عمرش بزند، خداوند او را در میان تمام مردم محشر چنان رسوا کند که اولین و آخرین، به وی بنگرند.» (۷)

۸. چشم پوشی از غیر همسر؛ مردان باید از زنان نامحرم چشم بپوشند و جز به همسر خویش، به دیگری نظر نیفکند. چون نگاه به دنبال نگاه، بذر شهوت را در قلب می کارد و این تیر زهرناک از تیرهای شیطان است، که باعث حسرت می شود.

۹. تأمین مخارج خانواده؛ مرد در اسلام، مدیر و سرپرست خانواده است و تأمین کلیه مخارج زندگی و حتی بودجه شخصی زن به عهده مرد می باشد، اگرچه زن دارای درآمدی سرشار باشد. امام صادق علیه السلام می فرمایند: «برای گناهکاری مرد، همین بس که در تأمین مخارج افراد تحت تکفل خود کوتاهی کند (۸)».

۱۰. همکاری؛ رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم روزی به منزل امیرالمؤمنین علیه السلام تشریف بردند و ایشان را در حال پاک کردن عدس یافتند، از این کار خیلی شاد شدند و او را فرمودند: «یا علی، کسی که در کار منزل به زنش کمک کند، ثواب حج عمره دارد (۹)».

۱۱. پاکیزه بودن؛ بعضی از مردها به فکر نظافت شخصی خودشان، اعم از بدن و لباس نیستند، دیر حمام می روند و بدن آنها بوی عرق می دهد و پاهایشان هم آزاردهنده است. امام رضا علیه السلام از پدران بزرگوارش نقل می کند که: «زنان بنی اسرائیل از عفت و تقوا دست کشیده اند و هیچ علتی نداشت جز این که شوهران، خود را برای آنها نمی آراستند؛ زن هم از مرد همان انتظاری را دارد که مرد از او دارد (۱۰)».

۱۲. مقایسه؛ هر زنی ویژگی خاص خود را دارد و در قابلیت ها و توانایی ها به هیچ وجه نمی توان زن خود را با زن های دیگر مقایسه نمود.

۱۳. خوش زبانی؛ مرد می تواند با زبان خوش بر امارت دل افراد خانواده حکومت داشته باشد.

۱۴. نیکو سخن گفتن؛ خداوند در قرآن می فرماید: «با مردم سخن نیکو بگویید.» (۱۱) امام علی علیه السلام می فرمایند: «زبان را به نرمی در سخن و سلام کردن عادت ده تا دوستانت بسیار و دشمنانت اندک گردند (۱۲)».

۱۵. احسان و نیکی؛ امام علی علیه السلام می فرمایند: «با احسان، آدمی مالک دل ها می شود (۱۳)».

۱۶. خوش رفتاری؛ آنچه باعث گرمی خانواده می شود، خوش رفتاری است. امام صادق علیه السلام می فرمایند: «پاکی و حسن خلق روزگار را می سازد و عمر را افزون می کند (۱۴)».

۱۷. تعلیم و تربیت همسر؛ مرد باید ساعتی از زندگی را برای تعلیم و تربیت همسرش بگذارد، یا همسرش را آزاد بگذارد تا او در جلسات مذهبی و دینی و آموزش احکام و ضروریات خودش شرکت کند و واجبات را به نحو احسن فرا گیرد. پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله وسلم می فرمایند: «پیش از آن که زنان به زشتی، فرمانتان دهند، شما آنان را به کارهای نیک نصیحت کنید (۱۵)».

۱۸. پرستاری از همسر؛ زن، در موقع کسالت و بیماری از شوهرش انتظار دارد که از او پرستاری کند و با دلجویی و مهربانی در معالجه اش کوشش نماید. رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم می فرمایند: «هر کس برای بر آوردن حاجت بیماری کوشش کند، موفق شود یا نه، از گناهانش خارج می شود. مانند روزی که از مادر متولد شده است.» یکی از انصار عرض کرد: «پدر و مادرم قربانت یا رسول...! اگر مریض از اهل بیتش باشد آیا ثواب بیشتری ندارد؟» حضرت فرمودند: «بلی (۱۶)».

۱۹. فراهم آوردن زمینه آسایش خانواده؛ رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم می فرمایند: «ملعون است کسی که حقوق خانواده خود را نادیده انگارد.» (۱۷) امام سجاده علیه السلام می فرمایند: «مورد رضایت ترین افراد در پیشگاه خدا کسی است که زمینه های آسایش خانواده خود را برآورده سازد (۱۸)».

۲۰. حفظ حرمت زن؛ هر فردی دارای شخصیتی است و دوست دارد که حرمتش حفظ شود و تحقیر را نمی پذیرد. البته گاهی اوقات همسر حاضر است کلمات تنیدی را از شوهرش در خلوت بشنود ولی شکستن حرمتش در پیش فرزندان و... را نمی پذیرد. امام صادق علیه السلام می فرمایند: «حرمت مؤمن از حرمت کعبه بالاتر است (۱۹)».

۲۱. نیکویی و خدمت به همسر؛ امام صادق علیه السلام می فرمایند: «هر کس خوبی خود را نسبت به عیالش با بهترین وجه انجام دهد، خداوند متعال عمرش را زیاد می کند (۲۰)».

۲۲. پرهیز از لجاجت؛ مرد لج باز سخن همسرش را نمی پذیرد و هرگز در زندگی به هدفش نمی رسد. علاوه بر این که حرمت خود را می شکند بین اعضاء خانواده هم جای ندارد، در زندگی زمین می خورد و بذر شرارت را در دل می پروراند. امام علی علیه السلام می فرمایند: «بهترین خلق و خوی آن است که از لجاجت دورتر باشد» (۲۱)

۲۳. زندگی را به بازی نگیرید؛ مرد باید در زندگی هدف دار باشد و از سرگرم شدن به مسائل پوچ و بی محتوا پرهیز کند.

۲۴. حفظ وقار و متانت؛ رفتارهای بچه گانه و سبک، مرد را در نزد دیگران بی ارزش می سازد. حضرت علی علیه السلام می فرمایند: «وقار، نشانه عقل است (۲۲)».

۲۵. پرهیز از کینه توزی؛ دل جایگاه کینه ها و دشمنی ها نیست و نباید زندگی را بر افراد خانواده تلخ و تنگ نمود. کینه توزی، بیماری خطرناک و کشنده ای است که بسیاری از زندگی ها را نابود می کند و موجب جدایی زندگی مشترک می شود. امام علی علیه السلام می فرمایند: «ریشه تمام فتنه ها، کینه توزی است (۲۳)».

۲۶. پرهیز از پرگویی و پرخوری و پرخواهی؛ حضرت علی علیه السلام می فرمایند: «چون خداوند صلاح بنده اش را بخواهد، به او الهام می کند که سخن اندک گوید و طعام اندک خورد و خواب اندک کند (۲۴)».

۲۷. قدردانی از اعضای خانواده؛ قدردانی و تشکر از زحمات همسر، او را برای بهتر خانه داری کردن تشویق می کند و نسبت به زندگی دلگرم می شود. امام صادق علیه السلام می فرمایند: «خداوند لعنت کند بر کسی که راه نیکی را سدّ می کند و او مردی است که در حق او خوبی می شود ولی نادیده می گیرد و به همین خاطر مانع آن می شود که خیر و نیکی انجام گیرد» (۲۵).

۲۸. پرهیز از اهانت؛ امام صادق علیه السلام می فرمایند: «خداوند (عزوجل) فرموده است: کسی که بنده مؤمن مرا آزار دهد، باید مرا با خود در جنگ بداند و کسی که بنده مؤمن مرا احترام کند، باید از غضب من ایمن باشد» (۲۶).

۲۹. خدمت گذاری؛ مرد باید چه در کارهای منزل و چه در نگهداری کودکان، به همسرش کمک کند. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «خدمت به اهل خانه کفاره گناهان است و افزوده اند: این عمل غضب الهی را فرو می نشاند و مهریه حورالعین است» (۲۷).

۳۰. حضور در خانه؛ رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «حضور پدر در کنار خانواده اش، پاداشی معادل پاداش اعتکاف در مسجد مرا به همراه دارد» (۲۸).

۳۱. نرمی و مدارا؛ رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «هر مردی که بر اخلاق زشت زن بد اخلاقش شکیبایی به خرج دهد، و در مقابل آن از خداوند پاداش بخواهد، خداوند ثواب و پاداش اهل شکر را به او عطا می فرماید.» (۲۹) حضرت علی علیه السلام می فرمایند: «آن که مدارا نکند با کسی که چاره ای جز مدارای با او ندارد، حکیم نیست» (۳۰).

۳۲. تعصب و غیرت بی جا؛ غیرت یک سرمایه گران بها و پر قیمت است. اما سخت گیری و بدگمانی بیش از حد مرد، چه بسا زن با عفت و پاک دامن را به سوی آلودگی می برد. امام صادق علیه السلام می فرمایند: «امیرالمؤمنین، علی علیه السلام در نامه اش خطاب به امام حسن مجتبی علیه السلام نوشت: از غیرت ورزی در غیر محل خود پرهیز؛ زیرا که چنین عملی موجب می شود زن مبرا و پاک از معصیت، معیوب شود» (۳۱).

۳۳. غیرت برای مردها؛ ناموس انسان بالاترین سرمایه هاست. تمامی سرمایه ها از قبیل طلا و جواهرات قابل مقایسه با ناموس نیست. اگر اشیاء قیمتی و گران بها مورد دستبرد دزدان و خیانت کاران قرار گیرد زیانش مالی و جبران پذیر است، ولی اگر ناموس انسان مورد دستبرد قرار گیرد زیانش جبران پذیر نیست. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «غیرت، نشانه ایمان و بی غیرتی نشانه بی ایمانی است» (۳۲).

۳۴. پرهیز از دوستی با افراد آلوده؛ بر اثر دوستی با افراد آلوده، فسادهای اجتماعی به تدریج به خانواده زناشویی رخنه کرده و بنای آن را فرو می ریزد. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «پرهیز از هم نشینی با افراد بد؛ زیرا تو، به وسیله او شناخته می شوی.» (۳۳) امام صادق علیه السلام می فرمایند: «با تبه کاران هم نشین نشو، مبدا عمل بد او در تو تأثیر گذارد» (۳۴).

۳۵. پرهیز از شراب و می گساری؛ خداوند در قرآن کریم می فرماید: «شیطان قصد دارد به وسیله شراب و قمار روابط شما را با یکدیگر تیره کند و بین شما کینه و دشمنی برانگیزد» (۳۵).

۳۶. دوری از تنبلی و بیکاری؛ حضرت علیعلیه السلام می فرمایند: «کسی که به تن آسایی و تنبلی بسنده کرده است هرگز به خوشبختی و آزادگی نخواهد رسید» (۳۶).

۳۷. پرهیز از رفیق بازی؛ برخی از مردها به جهت آزادی که دارند، رفیق باز هستند. هر کسی را به منزل می آورند و بر اساس غفلتی که دارند یک زمان به خودشان می آیند که در دام فساد گرفتار شده اند. به قمار بازی یا استعمال مواد مخدر یا می گساری و در نهایت بی بندوباری، عادت کرده و به شب نشینی های خانمان برانداز قدم می گذارند.

۳۸. تعدد زوجات و ازدواج موقت؛ دین اسلام، تعدد زوجات را برای مردان جایز و مباح دانسته است؛ لذا اگر مردی بنده شهوت و برده غریزه جنسی است و بدون مراعات عدالت و با داشتن همسری عفیف و پاک دامن و صالح و دارای صورت و سیرت زیبا، مبادرت به تجدید فراش نماید و مهر و محبت و صفا و عطوفت، که چاشنی لذت بخش زندگی شان بود را به بغض و کینه و حسادت تبدیل می کند وظایف زن نسبت به شوهر (۳۷)

۱. عشق و محبت؛ اولین نیاز روحی و روانی شوهر، مهر و محبت و دوست داشتن اوست. ابراز محبت، موجب دلگرمی و علاقه مندی او نسبت به زندگی می شود. پیامبر اکرمصلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «بهترین زنان شما، زنانی هستند که دارای عشق و محبت باشند» (۳۸).

۲. خوش اخلاقی و رفتار نیکو؛ اخلاق، در اصل به معنای نهاد، باطن و سیرت است. انسان خوش اخلاق، یعنی انسانی که دارای نهاد و باطنی پاکیزه و ارزشمند است. پیامبر اکرمصلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «سنگین ترین اعمال که در میزان اعمال قرار می گیرد، حُسن خُلُق است» (۳۹).

۳. حیا و عفت؛ عفت و حیا از صفات نفسانی هستند که شهوت و تمام حرکات و سکنات و گفتار و قلم انسانی را کنترل می کنند. رسول اکرمصلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «حیا لباسی است که هر کسی آن را بپوشد عیب هایش از مردم پوشیده می ماند» (۴۰).

۴. تشکر و سپاس گذاری؛ امام سجادهعلیه السلام می فرمایند: «شکرگذارترین شما نسبت به خدا، شکرگذارترین شما نسبت به مردم است» (۴۱).

۵. قناعت؛ اسلام قناعت و مصرف با دقت را ستایش کرده است. انسان قانع هیچ گاه دست نیاز به طرف دیگران دراز نمی کند و به اندازه درآمدش خرج می کند.

۶. عفو و گذشت و چشم پوشی؛ رسول اکرمصلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «بر شما باد به گذشت و عفو؛ زیرا که گذشت چیزی بر شما جز عزت نیفزاید و از یکدیگر بگذرید تا این که خدا شما را عزیز گرداند» (۴۲).

۷. آرایش؛ زن باید همیشه تمیز باشد و زیبایی و آراستگی ظاهری داشته باشد و خود را برای شوهرش آرایش کند. اگر زن به وضع ظاهری اش نرسد ممکن است شوهرش در دام شیادان و زنان آرایش کرده در خیابان بیفتد آن گاه از شما دل بُرد و از مسیر منحرف شود. امام محمدباقر علیه السلام می فرمایند: «سزاوار نیست زن بدون زیور باشد ولو این که گردنبندی به گردن آویزد. سزاوار نیست دستش را بی رنگ و ساده بگذارد ولو این که حنایی به دست بکشد، هر چند سال خورده باشد» (۴۳)».

۸. احترام؛ زن باید از زحمات شوهرش قدردانی کند و با احترام و محبت با او سخن بگوید و او را با احترام صدا بزند و وقتی درب منزل را می زند با لب خندان و چهره ای شاد به استقبالش برود و فرزندان را نسبت به احترام پدر سفارش کند.

۹. حفظ حجاب اسلامی؛ نبودن حریم میان زن و مرد و بی حجابی و آزادی معاشرت ها، تنش ها و ناهنجاری ها و بی بندوباری ها را در جامعه بیشتر کرده و در نهایت انسان را به نابودی می کشاند.

۱۰. خانه داری؛ رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «خدمت هر یک از شما زنان در خانه، برابر جهاد مجاهدان است.» (۴۴) امام صادق علیه السلام می فرمایند: «بهترین زنان شما، زنی است که خوشبو، خوش پخت و پز باشد، بجا خرج کند و بجا صرفه-جویی نماید» (۴۵)».

۱۱. نظافت و مرتب کردن منزل؛ محیط منزل، باید دلپذیر و مسرت بخش باشد. پاکیزگی و نظافت خانه وظیفه اخلاقی خانم خانه است. نظافت خانه باعث آرامش اعضای خانواده، مخصوصاً مرد خانه است. رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «جلوی خانه های خود را تمیز نگه دارید؛ خود را به یهود شبیه نکنید.» (۴۶) نیز در جای دیگر می فرمایند: «هر چه می توانید پاکیزه باشید؛ زیرا خداوند اسلام را بر پاکیزگی بنیان نهاده و جز مردم پاکیزه کسی به بهشت نمی برد» (۴۷)».

۱۲. امانت داری؛ مرد، زن را امین خود در خانه می داند و او باید تمام توان و کوشش خود را برای حفظ اموال و وسائل خانه به کار ببرد.

۱۳. راز داری؛ فاش کردن راز همدیگر، روابط مرد و زن و بنیان خانواده را تلخ می کند و اعتماد و اطمینان و احترام آنها از بین می رود. اما با حفظ اسرار و راز شوهر، بر درجات ایمان همسر افزوده شده و اعتماد مردم را به خود جلب کرده و مرد با دیده احترام به همسرش می نگرد.

۱۴. بی اجازه از خانه خارج نشدن؛ امام صادق علیه السلام از پدرانش و آنها از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم نقل می کنند که حضرت می فرمایند: «زن نباید بدون اجازه شوهر از خانه خارج شود، و اگر بدون اجازه خارج گردد ملائکه آسمان، جن، انس و هر آن چه که این زن (نافرمان) از نزد آن عبور می کند به او لعنت می کند تا به آن هنگام که به خانه برمی گردد» (۴۸)».

۱۵. خوش بویی و خودآرایی؛ رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم می فرمایند: «زن باید خودش را برای شوهر به خوشبوترین عطرها معطر کند و زیباترین لباس هایش را بپوشد و به نیکوترین آرایش، برای شوهرش آرایش نماید و پیوسته خودش را به شوهر عرضه کند» (۴۹)».

۱۶. استقبال از شوهر؛ رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم می فرمایند: «شایسته است که زن چراغ خانه را روشن کند و خوراک را آماده سازد و چون شوهرش به خانه آمد تا نزدیک درب خانه از او استقبال نماید و به او خوش آمد بگوید. و با آوردن آب و حوله، به شوهرش در شستشوی دستش کمک کند و بدون جهت از انجام خواسته های او امتناع ننماید» (۵۰)».

۱۷. پرهیز از آزار شوهر (تندخویی و بد زبانی)؛ امام جعفر صادق علیه السلام می فرمایند: «ملعون است ملعون، زنی که همسرش را بیازارد و وی را غمگین و غصه دار کند، و خوشبخت است خوشبخت، زنی که احترام شوهر را نگه دارد و وی را نیازارد و در هر حال از وی اطاعت نماید» (۵۱)».

۱۸. اطاعت زن از شوهر؛ یکی از حقوق شوهر، اطاعت زن از او می باشد. در کنار ایمان و عبادت زن و ادای واجبات و ترک محرمات، اطاعت از شوهر باعث نجات اوست. رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم می فرمایند: «اگر سجده کردن، برای غیر خدا جایز بود، دستور می دادم زن در برابر شوهرش سجده کند.» (۵۲) نیز حضرت در جایی دیگر می فرمایند: «زن نمی تواند حق خدا را ادا کند مگر این که حق شوهرش را ادا کند» (۵۳)».

۱۹. پرهیز از طلسم برای ایجاد محبت؛ امام باقر علیه السلام از پدرانش نقل می کند که زنی به حضور رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم رسید و گفت: «شوهری دارم که نسبت به من خشن و تندخو است و من طلسمی ساخته ام تا قلب او را به خود متمایل سازم.» حضرت به او فرمودند: «أف بر تو، دریاها و زمین ها را آلوده کردی و ملائک برگزیده خداوند و فرشتگان آسمان ها و زمین، تو را نفرین می کنند.» آن زن روزها را روزه گرفت و شب ها را به عبادت گذراند، موی سر خود را تراشید و لباس خشن پوشید تا بلکه خداوند از تقصیرش بگذرد. وقتی خبر حال او را به حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم دادند، حضرت فرمودند: «این اعمال از وی پذیرفته نمی شود» (۵۴)».

۲۰. زن بدون اجازه شوهر در اموال او تصرف نکند؛ بر اساس شریعت مقدس اسلامی، زن نمی تواند بدون اجازه از اموال شوهرش، صدقه یا نذر مالی یا به افراد چیزی ببخشد و اگر بدون اذن او مبادرت به بخشش اموال شوهر نماید گناه کرده و ثوابش به شوهر می رسد.

۲۱. مصرف بیش از حد و خارج از شأن؛ میانه روی و پرهیز از افراط و تفریط در زندگی، از نظر اسلام، دارای جایگاه خاص است. به مدیر خانه (زن) سفارش می کند که مصرف بیش از حد و خارج از شأن خود نداشته باشد چون اسراف شده و زیاده روی و مصرف بیش از حد نیاز و شایستگی شخصی، حرام است (۵۵).

۲۲. تدبیر در امور زندگی؛ زن نباید بر مبنای اخلاقی و اقتصادی دین، برای جهت بخشیدن به وضع زندگی خود و رفع مشکلات و نابسامانی های اقتصادی برنامه ای هماهنگ و متناسب با درآمدها تهیه و اجرای آن را در زندگی شخصی و اجتماعی خود مد نظر قرار دهد.

۲۳. تشویق به درآمد حلال؛ مرد، در راستای تأمین هزینه زندگی به هر در و دیوار می زند تا نزد خانواده شرمنده نشود و چه بسا برخی افراد برای به دست آوردن ثروت، از راه حرام مبادرت می کنند که پیامدهای ناگواری چون بی خاصیتی عبادت، شقاوت ابدی و ملعون خداوند قرار گرفتن را در پی خواهد داشت. و در این راستا، زن در تشویق مرد، در به دست آوردن رزق و روزی حلال می تواند بسیار مؤثر باشد.

۲۴. افشا نکردن اسرار و عیوب شوهر؛ خداوند در قرآن کریم می فرماید: «همسراتان لباس شما و شما لباس آنها هستید.» (۵۶) تعبیر لباس در این آیه یک تعبیر لطیفی است. لباس، انسان را از سرما و گرما حفظ می کند، زن و شوهر هم باید آبرو و حیثیت یکدیگر را حفظ نمایند. در جای دیگر می فرماید: «زن نوح و لوط که در اختیار دو بنده شایسته از بندگان ما بودند به شوهران خود خیانت کردند، خیانت آن دو زن غیر از جاسوسی نمودن از خانه و شوهر چیز دیگری نبود» (۵۷).

۲۵. تأمین خواسته های جنسی شوهر؛ امام صادق علیه السلام می فرماید: «لذتی در دنیا و آخرت برتر از کام جویی با همسر وجود ندارد حتی برای اهل جنت، در بهشت لذتی فرح بخش تر از نکاح وجود ندارد.» (۵۸) نیز رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: «زن هیچ شبی نباید بخوابد مگر آن که شوهرش از او راضی باشد» (۵۹).

۲۶. پذیرایی شایسته از مهمانان؛ مهمان داری و مهمان نوازی یکی از رسم های پسندیده ای است که باعث محبت و ارتباط با دل ها شده و کینه ها و کدورت ها را برطرف می سازد و باعث افزایش رزق و روزی و آمرزش گناهان میزبان می شود.

۲۷. سفره آرایبی؛ رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید: «برترین زنان کسانی اند که خوشبو و سلیقه آشپزی آنها کامل و جالب باشد، و اقتصاد را از دست ندهند. چنین زنانی از عمال و کارکنان خدا خواهند بود و عامل خدا هرگز با شکست و پشیمانی مواجه نخواهد شد» (۶۰).

۲۸. بردباری و تحمل مرارت های زندگی؛ زندگی، دارای مشکلات و فراز و نشیب هایی است که زن و مرد باید خودشان را با آن وفق دهند و با سختی ها بسازند و در مقابل سختی ها صبور باشند و از زندگی دل سرد نشوند. و تنها راه مبارزه با این مشکلات در زندگی، صبر و بردباری و تحمل مرارت های زندگی است.

۲۹. پرهیز از سخن چینی؛ حضرت علی علیه السلام می فرماید: «از سخن چینی پرهیز، که سخن چینی تخم کینه را در دل می کارد و آدم را از خدا و مردم دور می سازد» (۶۱).

۳۰. تکبر و بخل و ترس زن؛ حضرت علیعلیه السلام می فرمایند: «خصلت های نیک زنان همان خصلت های بد مردان است: تکبر، بخل، ترس. هرگاه زن، متکبر باشد، خود را در اختیار بیگانه نمی گذارد. اگر بخیل باشد، مال خود و شوهرش را حفظ می کند. و زنی که ترسو باشد، از هر چیز (مشکوک) که در برابرش قرار گیرد، چشم می زند و فاصله می گیرد» (۶۲).

۳۱. سرگرمی های شوهر؛ عده ای از آقایان علاقه مند به بازی های ورزشی، عده ای علاقه-مند به تلویزیون، عده ای علاقه مند به پرورش پرندگان و... می باشند. که این ها باعث علاقه مند شدن مرد به خانه می شود و آرامش روحی و روانی پیدا می کند. اثر مثبت این سرگرمی ها این است که شوهر وقت خودش را در خیابان ها و ولگردی نمی-گذارند و از فسادهای اجتماعی و اخلاقی در امان هستند.

۳۲. پرهیز از کوچه نشینی؛ کوچه نشینی زنان، هم زشت و ناپسند، و هم نامشروع است.

۳۳. پرهیز از توصیف زنان نامحرم نزد شوهر؛ وصف جمال و زیبایی زنی برای مردان نامحرم حرام است و اگر گناهی بین آن دو صورت گیرد، توصیف کننده، شریک آن مصیبت بوده و بلکه شرّ عاملیت در معصیت گریبان گیر او خواهد بود.

۳۴. پرهیز از خیانت؛ حضرت علیعلیه السلام می فرمایند: «از خیانت پرهیز؛ زیرا که خیانت، بدترین گناه است و خائن به خاطر خیانتش همیشه در عذاب و آتش است. خیانت برکت ها را از بین می برد» (۶۳).

۳۵. پرهیز از قهر کردن؛ حضرت علیعلیه السلام می فرماید: «از رسول خداصلی الله علیه وآله وسلم شنیدم که فرمودند: هر زنی که با شوهر به ناحق قهر کند در روز قیامت با فرعون و قارون در آخرین طبقه آتش جهنم محشور می شود، مگر آن که توبه کند و برگردد» (۶۴).

۳۶. پرهیز از منت گذاری؛ رسول اکرمصلی الله علیه وآله وسلم می فرمایند: «اگر زنی تمام طلا و نقره ها را به خانه شوهر خود ببرد، آن گاه یک روزی به سرش منت گذارد و بگوید، تو چه کاره ای مال از آن من است. عمل وی نابود می گردد. اگر چه از عابدترین مردم باشد؛ مگر این که از شوهر خود عذر بخواهد» (۶۵).

۳۷. پرهیز از مُدگرایی؛ یکی از بیماری های زنان امروزی، مُدگرایی است. بدون این که بیندیشد با هزاران زحمتی که بری شوهر ایجاد می کنند به دنبال تازه های لباس و آرایشند که برای خودشان شخصیتی غیر واقعی و کاذب بسازند.

۳۸. کاستن توقعات؛ حضرت رسول اکرمصلی الله علیه وآله وسلم می فرمایند: «هر بانویی که با همسر خویش مدارا نکند و او را بر انجام کاری که در توانش نبوده و طاقت آن را ندارد وادارد، هیچ حسنه و کار نیکی از او قبول نخواهد شد و در قیامت خدا را در حالی که بر او غضبناک است ملاقات می کند» (۶۶).

۳۹. بارداری و فرزنددار شدن و شیردهی؛ حضرت رسول اکرمصلی الله علیه وآله وسلم به زوجه اش ام سلمه درباره زن باردار می فرمایند: «زمانی که زن باردار شود، اجر و پاداش کسی را دارد که با جان و مالش در راه خدا

جهاد می کند و زمانی که فرزندش را بزاید، به او گفته می شود، خدا گناه تو را آمرزید کار و عمل از سر گیر، و زمانی که کودکش را شیر می دهد، خداوند متعال برای هر شیر دانی، ثواب آزاد کردن بنده از فرزندان اسماعیل پیغمبر علیه السلام را به او می دهد (۶۷)».

علل اختلاف بین زن و مرد (۶۸)

۱. آشنا نبودن والدین و زن و مرد با وظایفشان؛ شاید بتوان گفت یکی از مهمترین مسائلی که هر انسانی اعم از زن و مرد باید با آن آشنا باشند، روش همسررداری است. بدین معنا که زن یا مرد هر کدام وظایفشان را نسبت به طرف مقابلش بدانند. و هر یک بدانند که زن و مرد در مقابل نیازهای اخلاقی، عاطفی، روحی و روانی، جنسی، اجتماعی و خانوادگی یکدیگر وظیفه دارند، که کوتاهی در برابر هر کدام از این ها منشأ اختلاف می شود و دانستن این وظایف محقق نمی گردد مگر آن که زن یا مرد هر کدام مدت زیادی پیرامون این موضوعات مطالعه نمایند و آن را به مرحله عمل برسانند. به بیان دیگر اصل مدیریت در داخل منزل و خانواده یکی از اصول بسیار مهمی است که بسیاری، از آن غافلند، چون به اهمیت آن آگاهی ندارند. چه بسا یک فرد بتواند استانی را مدیریت نماید و یا لشگری را فرماندهی نماید، اما در مدیریت منزل و خانواده پنج الی شش نفری عاجز است.

۲. محکوم کردن یکدیگر و مچ گیری؛ یکی دیگر از علل اختلاف بین زن و شوهر، پیدا کردن نقاط ضعف دیگری و آن را به رخ او کشیدن و یا در جمع مطرح کردن است، تا از این طریق، دیگری را محکوم کند و حرف خود را به کرسی بنشانند. در این صورت، طرف مقابل هم در صدد مقابله برمی آید و سعی می کند عیب و نقطه ضعفی در دیگری پیدا کند تا او را محکوم نماید. در چنین فضایی زن و شوهر، دائماً با دید منفی به یکدیگر نگاه می کنند و هر کدام دنبال پیدا کردن عیب دیگری است تا او را خرد کند و شخصیتش را در هم بکوبد. در چنین خانواده هایی فضای خانواده در اثر بغض و کینه، روز به روز تیره تر می گردد و آتش حقد همه را می-سوزاند.

۳. عدم آرایش زنان برای همسران شان؛ زن باید به آراستگی برای شوهر با رعایت موازین اخلاقی در برابر فرزندان، اهمیت دهد و از آرایش در مقابل نامحرم یا خارج از منزل پرهیزد؛ زیرا عدم خودآرایی زن برای شوهرش باعث می شود که زن برای مرد تکراری شود و دیگر رنگ و بویی نداشته باشد، در حالی که گزینه جنسی به مرد فشار می آورد و همین فشار باعث می شود که مرد بهانه های مختلف بیاورد و هر کاری زن انجام دهد برایش چندان ارزشی نداشته باشد. البته مرد هم در برابر زن این وظیفه را دارد.

بر همین اساس رسول مکرم اسلام صلی الله علیه وآله وسلم می فرمایند: «بر زن لازم است که برای شوهرش با بهترین عطرها خود را خوشبو نماید، و بهترین لباس ها را بپوشد، و بهترین زینت و آرایش را برای شوهرش بنماید و خود را هر صبح و شب برای شوهرش آماده سازد.» (۶۹) امام محمد باقر علیه السلام می فرمایند: «برای زن سزاوار نیست که در برابر شوهرش بدون آراستگی باشد، اگر چه به آویزان کردن گردنبنندی باشد. و نیز سزاوار

نیست دست هایش را بدون حنا و آرایش رها سازد، اگر چه مقدار کمی حنا به دستش بمالد، حتی اگر زن سن زیادی داشته باشد (۷۰)».

۴. عدم احترام متقابل به اقوام یکدیگر؛ زن و مرد وظیفه دارند نسبت به پدر و مادر و اقوام یکدیگر احترام بگذارند. چه بسا بی توجهی و بی احترامی هر یک نسبت به والدین و بستگان دیگری منشأ اختلاف شوند؛ زیرا علاقه به والدین جزء فطرت هر انسانی است، و نمی توان انتظار داشت یک طرف این موضوع را رعایت کند و طرف مقابل رعایت ننماید. بنابراین برای رفع کدورت باید هر کدام برای والدین و اقوام دیگری احترام قائل شود و برخوردی زیبا داشته باشد. در صورتی که بعضی از بستگان هر یک، از نظر اخلاقی مشکل داشته باشد، و رفت و آمد با آنها اثر منفی روی خودشان و فرزندانشان می گذارد، اگر امر به معروف و نهی از منکر امکان دارد بر انسان واجب است انجام دهد و در صورتی که ممکن نیست باید رفت و آمد را به حداقل و یا به حد تلفنی برساند؛ زیرا سلامت خانواده و فرزندان بر همه چیز مقدم است.

۵. ابراز علاقه به دیگران؛ زن نباید نسبت به مرد نامحرم ابراز علاقه کند و از او تعریف و تمجید نماید و همین وظیفه را مرد هم دارد؛ زیرا این کار با غیرت مرد تناسب ندارد و از طرف دیگر مرد دوست دارد زن تمام وجودش عشق و علاقه به او باشد مرد هم نباید به زن نامحرمی ابراز علاقه کند و از او تعریف نماید؛ زیرا عدم رعایت این موضوع حساسیت زن را برمی انگیزد و باعث اختلاف می شود.

۶. مقایسه کردن همسر با دیگران؛ مقایسه کردن همسر با دیگران و به رخ کشیدن و برشمردن امتیازات دیگران نسبت به همسر، یکی از کارهایی است که منشأ سرد شدن زن و شوهر نسبت به هم می شود. در حالی که مرد دوست دارد زنش از او ستایش نماید و زن هم علاقه دارد شوهرش به او ابراز عشق و محبت کند.

بر همین اساس رسول خداصلی الله علیه وآله وسلم می فرمایند: «سخن مرد به زن، که بگوید به راستی من تو را دوست دارم، باعث می شود هرگز محبت آن مرد از دل زن بیرون نرود.» (۷۱) در جایی دیگر نیز می فرمایند: «زمانی که مرد و زن به یکدیگر نگاه محبت آمیز نمایند، خداوند بزرگ هم به آن دو با رحمت و لطفش می نگرد» (۷۲)».

۷. اعتیاد و الکلیسم؛ اعتیاد شوهر به سیگار و مواد مخدر و الکل از جمله موضوعاتی است که ایجاد درگیری می کند. هر زنی طبق فطرتش دوست دارد وقتی با شوهرش رو به رو می شود، معطر باشد نه بوی سیگار و مواد مخدر و الکل و... بدهد، به طوری که گاهی اعتیاد و کشیدن سیگار باعث می شود مرد از خود حرکاتی نشان دهد که هر انسانی از او متنفر می گردد. بر این اساس رسول گرامی اسلامصلی الله علیه وآله وسلم می فرمایند: «کسی که گناه بنگ و حشیش را کوچک شمارد، کافر گردیده است». مراد از کفر، کفر عملی است» (۷۳)».

۸. رفت و آمد زیاد با اقوام یک طرف؛ گاهی رفت و آمد زیاد زن به منزل پدری و اقوامش و بی توجهی به مادر شوهر و سایر اقوام او و بالعکس باعث اختلاف می شود. البته زن به طور طبیعی علاقه بیشتری به والدین و اقوامش دارد، همان طور که مرد هم از این قاعده مستثنی نیست.

۹. توجهی به غرائز جنسی مرد؛ از روایات استفاده می شود، وظیفه اخلاقی زن آن است که تا شوهرش به بستر، نیامده نخوابد و با رعایت موازین اخلاقی خود را برای شوهر عرضه نماید تا او را از نظر غرائز ارضاء کند. شوهر هم نباید همسرش را زیاد معطل کند. گاهی اوقات مرد خسته است و می خواهد زود بخوابد در حالی که بچه ها بیدارند و زن هم مشغول دیدن فیلم و سخن گفتن با بچه ها و اقوام است و لذا زمینه برای ارضای جنسی مساعد نیست. در چنین مواقعی مرد به خواب می رود در حالی که نتوانسته نیاز خود را تأمین نماید و اگر مدتی به همین طریق بگذرد غریزه جنسی بر مرد فشار می آورد و ناراحتی های ناشی از آن مرد را به طور جدی تحت فشار روحی و اضطراب قرار می دهد. در نتیجه زندگی برای مرد چندان لذت بخش نخواهد بود و همین امر باعث بروز اختلاف و از بین رفتن صفا و صمیمیت می گردد. بر این اساس، حضرت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «زمانی که زنی دور از بستر شوهرش، شب را به صبح برساند (شب نزد شوهرش نخوابد) فرشتگان الهی تا صبح او را لعنت خواهند کرد.» (۷۴) در مقابل، مرد هم وظیفه دارد روحیه و حالت همسرش را در نظر بگیرد و او را از نظر مسائل جنسی ارضاء نماید، به بیان دیگر، مرد نباید تنها به خودش فکر کند، بلکه طوری با همسرش هماهنگ باشد که او احساس نشاط و فرح نماید.

۱۰. تبعیض بین فرزندان و نوه ها؛ انسان به طور طبیعی به برخی از فرزندان و دامادها و عروس ها یا نوه ها به خاطر ایمان قوی، فرمان برداری بیشتر و محبتی که به والدین دارند علاقه زیادتری دارد. اما این علاقه نباید در ظاهر و رفتار و رفت و آمدها بروز کند؛ زیرا فرق گذاشتن بین فرزندان و نوه ها بسیاری از اوقات منشأ کدورت و حسادت و اختلاف بین زن و شوهر می گردد و نظام خانواده را متزلزل می کند. بر این اساس، حضرت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «خداوند دوست دارد بین فرزندان عدالت برقرار کنید، حتی در بوسیدن» (۷۵)».

۱۱. دیر آمدن شوهر؛ دیر آمدن شوهر به خانه و بودن با دوستان تا پاسی از شب و خانه را به منزله خوابگاه محسوب نمودن و بی توجهی به نیازهای عاطفی و جنسی زن، یکی دیگر از موضوعاتی است که منشأ اختلاف بین خانواده ها است. البته زن هم باید حد اعتدال را رعایت کند، بدین معنا که موقعیت شوهرش را در نظر بگیرد و بداند که شوهر نمی تواند بیش از حد در کنار او باشد؛ زیرا وظیفه او تأمین مخارج زندگی است و لازمه اش آن است که وقت بیشتری را در خارج از منزل صرف کند و به محض ورود به منزل احتیاج به آرامش دارد.

۱۲. حاکم نبودن خداوند بر دل ها؛ حاکم نبودن معنویت و تقوا و توجه به زرق و برق دنیا و تمایل به تجملات و تشریفات و وجود فخر فروشی و کبر و غرور و حسادت نسبت به یکدیگر یکی از علل دیگر اختلافات در بین برخی خانواده ها است.

۱۳. عدم توجه به خواسته های شوهر؛ برخی زنان وقتی پا به سن می گذارند و داررای عروس و داماد و نوه می شوند، به خاطر سن بالا و سرگرم شدن به اطراف شلوغ خود و فروکش نمودن غریزه جنسی در بعضی از این نوع بانوان و موارد دیگر، از نیازهای جنسی و عاطفی شوهر غافل می شوند.

۱۴. شاغل بودن برخی زنان؛ شاغل بودن زن با حفظ حجاب و رعایت موازین شرعی مانعی ندارد، اما این شغل نباید جلوی نشاط و شادابی او را نسبت به شوهر و تربیت فرزندان بگیرد. حضرت علیعلیه السلام می فرمایند: «جهاد زن، خوب شوهرداری کردن است» (۷۶).

۱۵. وابستگی شدید و تعصب های ناروا؛ گاهی وابستگی شدید دختر به مادر یا پسر به مادر و تعصب های بی جا و ندیدن نقاط ضعف دختر توسط مادر و توجه نکردن مادر به نقاط ضعف پسر و دفاع غیرمنطقی از او، طرف مقابل را عصبانی می کند و منشأ اختلاف می گردد.

۱۶. افکار بچه گانه؛ ازدواج در سنین پایین و آشنا نبودن زن و مرد به وظایفشان در مقابل یکدیگر و بچه گانه فکر کردن یکی از علل دیگر اختلافات است.

۱۷. مسافرت های طولانی و دور بودن مرد از خانه؛ مسافرت های طولانی مرد و عدم درک زن توسط همسرش و اذیت کردن فرزندان و مسئولیت همه آنان را به زن سپردن، گاهی صبر او را لبریز می کند و باعث بروز اختلافات می شود.

بر این اساس امام رضاعلیه السلام می فرمایند: «زمانی که مرد بیش از چهار ماه همبستر شدن با همسرش را رها سازد گناهکار است» (۷۷).

۱۸. تفاوت در آداب و فرهنگ ها؛ نزدیک نبودن آداب و رسوم فرهنگ ها و اختلاف در سطح معنویت یعنی پایین بودن یک طرف به دین و احکام الهی و بی توجهی طرف مقابل به عیادت و ارزش های اسلامی باعث ناسازگاری زن و مرد می شود.

۱۹. تجملات و تشریفات؛ چشم و هم چشمی، تجملات، تشریفات و توقعات بیش از حد و دور از انتظار از عروس و داماد و یا از مادرشوهر و مادرزن و مقایسه زندگی و جهیزیه همسر با زنان دیگر و یا مقایسه کردن موقعیت و شغل و حقوق شوهر با مردان دیگر، یکی از عوامل بروز ناراحتی در خانواده ها است.

بر این اساس، حضرت علیعلیه السلام می فرمایند: «آدم حریص فقیر است اگر چه تمام دنیا مال او باشد» (۷۸).
نیز در جایی دیگر می فرمایند: «فردی که حرص و طمع داشته باشد، ذلیل و گرفتار خواهد شد» (۷۹).

۲۰. عدم درک یکدیگر؛ عدم درک یکدیگر بدین معناست که زن و شوهر به خوبی از خواسته های مادی و معنوی همدیگر آگاه نمی باشند.

بر این اساس، حضرت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «فقر و تنگدستی در بسیاری از افراد باعث کفر و بی ایمانی می گردد» (۸۰).

۲۱. رابطه نامشروع قبل از ازدواج؛ یکی از علل اختلافات بین زن و مرد، دوست شدن آنان با یکدیگر قبل از ازدواج است؛ زیرا این نوع روابط غرب گونه باعث بدبینی هرکدام به دیگری بعد از ازدواج می شود.

۲۲. ثمره ازدواج های خیابانی؛ معمولاً این ارتباط ها بر اساس احساسات، ظواهر، نگاه سطحی، بدون تعقل و یا بی توجهی به آینده و بدون سنجیدن شرایط برای طرفین تحقق می یابد و بر فرض این که این روابط با این شرایط به ازدواج منجر شود، پس از مدتی حقایق روشن می گردد و اختلافات و ناهماهنگ بودن دختر و پسر در موضوعات مختلف آشکار می شود.

۲۳. هم شأن نبودن؛ هم شأن نبودن خانواده دختر و پسر و اختلاف بین آن دو در ثروت، تحصیلات، معنویت و موقعیت اجتماعی از علل اختلاف بین زن و مرد است.

۲۴. نبودن مدیریت در کارهای منزل؛ هنگامی که زن، هنر کدبانویی را که یکی از هنرهای زیبا است و باعث جذب شوهر به منزل و ایجاد نشاط در خانواده است، ندارد، شوهرش مدت ها تحمل می کند و در نهایت، بعد از مدتی از این نوع زندگی خسته می شود و...

بر این اساس حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم می فرمایند: «مدیریت و اداره خانواده در خارج از منزل به عهده مرد است، اما مدیریت و اداره داخل خانه به عهده زن می باشد» (۸۱).

۲۵. تنهایی بیش از حد؛ دختری که به والدین و اقوام خود وابسته است وقتی ازدواج می کند و شوهرش نیز صبح تا غروب سر کار است، تمام روز را در منزل تنهاست؛ در بعضی دختران این تنهایی ضمن ایجاد ناراحتی های روحی، باعث بهانه جویی و ناسازگاری با شوهر می شود و همین امر به تدریج منشأ نزاع و اختلاف شده و گاهی به طلاق منجر می شود.

۲۶. ثمره ازدواج های اجباری؛ در اسلام روی رضایت دختر و پسر در ازدواج سفارش شده؛ زیرا دختر و پسری که می خواهند سال ها شب و روز در کنار هم باشند باید از جهت سن، معنویت، زیبایی، آداب و رسوم تفاهم داشته باشند و به بیان دیگر هم کفو و هم شأن باشند؛ در غیر این صورت، خورشید همیشه پشت ابر پنهان نمی ماند و روزی آشکار شده، اثر خود را می گذارد.

۲۷. وجود حسادت، تکبر و حرص؛ یکی از بروز اختلافات در بین خانواده ها تنگ نظری و وجود صفت پلید حسادت است. این خصالت باعث می شود که شخص نتواند احدی را برتر از خود ببیند، حتی شوهر و خانواده شوهر را... بر این اساس، حضرت علی علیه السلام می فرمایند: «حسادت، زندگی را سخت و تیره و تار می کند».

(۸۲) نیز آن حضرت می فرمایند: «کسی که برای مردم تکبر می کند، ذلیل خواهد شد.» (۸۳) در جایی دیگر می فرمایند: «انسان بخیل دوست و رفیقی نخواهد داشت.» (۸۴) و درباره حرص می فرمایند: «کسی که نسبت به دنیا حریص باشد، نابود خواهد شد.» (۸۵)»

۲۸. اختلاط زن و مرد در مراکز دولتی و خصوصی؛ اختلاط زن و مرد نامحرم در ادارات و شرکت ها به عنوان همکار و در برخی موقع ساعت ها با یکدیگر حرف زدن و با چهره شاد به دیگری نگرستن، علت دیگر اختلافات خانوادگی است.

۲۹. چشم چرانی و مقایسه؛ یکی از علل اختلاف در خانواده، چشم چرانی مرد یا زن و مقایسه کردن همسر خود با دیگران است و این موضوعی است که باعث دلسردی همسران از یکدیگر می گردد.

۳۰. مخارج سنگین عروسی؛ یکی از علل دیگر اختلاف بین عروس و داماد، مخارج سنگین عروسی و تعداد میهمانان است.

۳۱. توقعات و انتظارات بیش از حد؛ برخی از مردان گویا هدف ازدواج و انتخاب همسر را گرفتن کُلفت و خدمتکار می دانند و همسر را به عنوان یک مستخدم شبانه-روزی محسوب می کنند و... که خود موجب ناسازگاری و اختلاف در خانواده خواهد شد.

۳۲. کم حرفی و بی نشاطی؛ کم حرفی برخی از زنان و مردان در منزل و سکوت بیش از حد، زندگی را برای طرف مقابل از حالت عادی خارج می کند و نشاط و سرور و روابط صمیمی را کم رنگ می سازد؛ زیرا زن و مرد غیر از نیازهای جنسی، از نظر عاطفی هم به یکدیگر نیاز دارند.

۳۳. عصبانیت و بد اخلاقی؛ عصبانیت و تندخویی یکی از علل بروز اختلاف بین زن و مرد است به طوری که گاهی فضای خانواده را متشنج کرده و طرف مقابل حوصله اش تمام شده و جر و بحث شروع می شود.

۳۴. سخت گیری و عدم اعتدال؛ برخی خانواده ها و زوج های جوان به قول خودشان بسیار با هم راحتند و بین زن و مرد نامحرم موازین شرعی رعایت نمی شود. در نقطه مقابل، بعضی خانواده ها بسیار سخت گیرند، به طوری که رفت و آمد و صلح و رحمت و نشاط و شادابی را از همسر و فرزندان خود سلب کرده اند و... در هیچ کدام از این دو گروه، خانواده جایگاه حقیقی خود را پیدا نکرده است.

۳۵. منفی گرایی و دائم، نقاط ضعف را دیدن (عدم انصاف)؛ یکی از عوامل اختلاف در خانواده، منفی گرایی است؛ یعنی دائماً نقاط منفی طرف مقابل را می بیند و از گاه کوهی می سازد و اصلاً به جنبه های مثبت و کارهای خوب دیگری توجه ندارد. بر این اساس، حضرت علیعلیه السلام می فرمایند: «انصاف (عدالت و میانه روی) باعث جذب دل ها می شود» (۸۶)»

۳۶. سوء ظن و بدگمانی؛ بدبین بودن زن و مرد نسبت به هم یکی دیگر از علل نزاع بین آن دو است. در این صورت هر روز کانون خانواده را تاریک تر می کنند و چه بسا این سوء ظن ها منجر به ضرب و شتم، طلاق، قتل و... شود.

۳۷. ثبت نکردن مطالب زمان خواستگاری؛ در هنگام خواستگاری، دو خانواده معمولاً داغ هستند. اکثر مطالبی که خانواده عروس می گوید، خانواده داماد قبول می کند و داماد هم چون تازه آشنا بوده، بدون تردید و آینده نگری موضوعاتی را پیشنهاد می دهد تا به عروس احترام بگذارد. پس از مدتی که داماد به خود می آید می بیند موقع خواستگاری داغ بوده و حرف های نسنجیده زده یا پذیرفته و از توان او خارج است. در نتیجه به طور کلی منکر می شود و به دنبال آن نزاع ها و درگیری های لفظی و کوچک کردن یکدیگر با غیبت و فرستادن پیغام ها شروع می شود.

۳۸. دوستان سابق و حفظ روحیه گذشته؛ گاهی مرد تا دیروقت با دوستانش بیرون از منزل دنبال تفریح و بگو بخندند و توجه ندارند که دل همسرش مثل سیر و سرکه می جوشد و انتظار آمدن شوهرش را می کشد و...
۳۹. توهین و تحقیر؛ یکی از عوامل بروز اختلافات، توهین و فحش دادن به همسر و اقوام و والدین یکدیگر است. خداوند در قرآن کریم می فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده اید، نباید گروهی از مردان شما گروه دیگر را استهزاء و مسخره کنند، شاید آنها که مورد تمسخر قرار گرفته اند از این ها بهتر باشند و همچنین هیچ گروهی از زنان نباید زن دیگری را مورد مسخره قرار دهند چرا که ممکن است آنها که مورد اهانت قرار گرفته اند از آنانی که مسخره می کنند بهتر باشند» (۸۷)».

۴۰. سستی مرد در عمل به کارهای روزانه منزل؛ زن برای اداره منزل و آماده کردن غذا و مانند آن نیاز دارد که مرد برخی از کارهای بیرون منزل، از قبیل خرید مایحتاج را انجام دهد.

۴۱. وسواس؛ داشتن شک و تردید انسان نسبت به صحیح انجام دادن نظافت بدن، منزل، وضو و غسل، و یا شک و بدبینی نسبت به شوهر و یا زن می باشد. که همه این ها در صورتی انسان در صدد اصلاح خود نباشد منشأ اختلاف و ناراحتی های روحی برای خود فرد و اعضای خانواده می گردد.
بر این اساس، امام صادق علیه السلام می فرماید: «شیطان می خواهد با وارد کردن شک، شما از او اطاعت کنید، راه درمان، آن است که شما گوش به حرف شیطان ندهید و به شک توجه نکنید، زمانی که توجه نکردید، شیطان دیگر بر نمی گردد» (۸۸)».

۴۲. بچه دار نشدن؛ این امر در برخی از زوجین به اختلاف منجر می شود. اگر چه این امر با سازش و توکل به خدا حل می شود و یا در نهایت با آوردن بچه ای از پرورشگاه.

۴۳. ماندن بیش از حد مرد در خانه؛ اگر زندگی از این تنوع خارج شد، به طوری که زن و مرد شب و روز دائم با هم بودند، دیگر آن جاذبه و کشش قبلی نیست و گاهی ماندن زیاد مرد در منزل (بیهوده) موجب بروز اختلاف می شود، به ویژه مردانی که در حیطة و محدوده کار زن وارد می شوند.

۴۴. ازدواج داد و ستدی؛ در این میان گاهی از اوقات، جوان برای این که برادر یا خواهرش ازدواج کند، مجبور می شود دختری یا پسری را قبول کند که چندان علاقه به وی ندارد؛ نتیجه این نوع ازدواج ها، عدم سازش بین زوجین و بروز اختلافات است.

۴۵. اعتماد به انتخاب دیگران؛ برخی جوانان بر اساس اعتمادی که روی حرف خواهر یا مادر یا استاد یا رفیق دارند، بدون تحقیق و بررسی راضی به زندگی با دختر یا پسری می شوند که اعتماد درست نبوده، در نتیجه به خاطر عدم علاقه به همسرش زندگی شان از نشاط لازم برخوردار نیست.

۴۶. عدم نظارت بر رفت و آمدها؛ برخی از جوانان در ابتدای ازدواج به خاطر نداشتن تجربه و عدم مدیریت صحیح در زندگی، و برای این که به اصطلاح خودشان سخت بر همسرشان نگیرند و کاملاً خانم شان از آنان راضی باشد، همسرشان را در رفت و آمدها با دوستان دوران دبیرستان و دوستان دانشگاهی اش آزاد می گذارند. این عدم نظارت مرد و راهنمایی نکردن او همسرش را، گاهی از اوقات منشأ اختلاف و عدم سازش زن می گردد.

۴۷. توجه بیشتر به حرف دیگران؛ یکی از علل اختلاف بین زن و شوهر توجه آنان به حرف دیگران است، به گونه ای که به حرف دیگران بیشتر از حرف همسرش گوش می دهد و زود تحت تأثیر قرار می گیرد.

۴۸. فاش کردن راز زندگی و نقطه ضعف ها؛ گفتن مسائل جزئی و خصوصی زندگی برای والدین و دیگران، زن یا مرد را به شدت ناراحت می کند و موجب درگیری می شود.

۴۹. عدم صداقت، و ظاهر سازی؛ گزافه گویی و خودستایی های بی مورد و دروغ گفتن و... باعث می شود که دو خانواده از همان ابتدا به هم بدبین شوند و نزاع و اختلاف بین آنها روز به روز شدت یابد.

۵۰. فقر و بی کاری؛ وقتی مرد بیکار باشد توان اداره نمودن خانواده خویش را با این مخارج ندارد و زن هم، فقط تا مدتی می تواند تحمل کند.

بر این اساس، حضرت پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله وسلم می فرمایند: «فقر و تنگدستی در بسیاری از افراد باعث کفر و بی ایمانی می گردد» (۸۹)».

نتیجه گیری

مباحثی که در این مقاله به آنها پرداخته شد و نتایجی که از این مقاله عاید ما می گردد به شرح ذیل می باشد:

۱. هر یک از مرد و زن نسبت به یکدیگر وظایف خود را بدانند و به خوبی و بدون چون و چرا، آن وظایف را رعایت نمایند.
۲. زن کانون مهر و محبت است و بهترین کلید همسررداری را محبت می داند.
۳. کسی می تواند در زندگی خود موفق شود که خوی نرم و انعطاف پذیری داشته باشد.
۴. مردان باید از زنان نامحرم چشم بپوشند و جز به همسر خویش، به دیگری نظر نیفکنند.
۵. هر مرد و زنی ویژگی خاص خود را دارد و در قابلیت ها و توانایی ها به هیچ وجه نمی توان مرد یا زن خود را با مرد یا زن دیگر مقایسه نمود.
۶. قدردانی و تشکر از زحمات همسر، او را برای کارهای بهتر خانه داری کردن تشویق می کند و نسبت به زندگی دلگرم می شود.
۷. سخت گیری و بدگمانی بیش از حد مرد، چه بسا زن با عفت و پاک دامن را به سوی آلودگی می برد.
۸. سنگین ترین اعمال که در میزان اعمال قرار می گیرد، حسن خلق است.
۹. افش کردن راز همدیگر، روابط مرد و زن و بنیان خانواده را تلخ می کند و اعتماد و اطمینان و احترام آنها از بین می رود.
۱۰. زن نمی تواند حق خدا را ادا کند مگر اینکه حق شوهرش را ادا کند.
۱۱. زن و مرد وظیفه دارند نسبت به پدر و مادر و اقوام یکدیگر احترام بگذارند. چه بسا بی توجهی و بی احترامی هر یک نسبت به والدین و بستگان دیگری منشأ اختلاف شوند.
۱۲. عدم درک یکدیگر بدین معناست که زن و شوهر به خوبی از خواسته های مادی و معنوی همدیگر آگاه نمی باشند.

پی نوشت ها:

۱. اقتباس از کتاب هنر همسررداری، صص ۱۸-۸۴

۲. بحار الأنوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۸

۳. بحار الأنوار، ج ۱۰۴، ص ۲۲۵

۴. شرح غرر الحکم و درر الکلم، ج ۴، ص ۱۶۵

۵. نساء / ۱۹

۶. آیین کامیابی، ص ۱۱۶

٧. مستدرک الوسائل، ج ١٤، ص ٢٥٠، ح ٦
٨. وسائل الشيعه، ج ١٥، ص ٢٥١
٩. خانواده در اسلام، ص ٥٩
١٠. بحار الأنوار، ج ٧٢، ص ١٠٢
١١. بقره/ ٨٣
١٢. غرر الحکم و درر الکلم، ص ٤٣٦
١٣. غرر الحکم و درر الکلم، ص ٣٨٥
١٤. میزان الحکمه، ج ١، ص ٨٠٥
١٥. بحار الأنوار، ج ٢، ص ٢٢٧
١٦. وسائل الشيعه، ج ٢، ص ٦٤٣
١٧. وسائل الشيعه، ج ١٤، ص ١٢٢
١٨. تحف العقول، ص ٢٠١
١٩. بحار الأنوار، ج ٧، ص ٢٣٢
٢٠. بحار الأنوار، ج ١٠٣، ص ٢٢٥
٢١. غرر الحکم و درر الکلم، ج ٢، ص ٦٥
٢٢. غرر الحکم و درر الکلم، ج ٢، ص ٢٥٠
٢٣. غرر الحکم و درر الکلم، ج ١، ص ٢٧٠
٢٤. مستدرک الوسائل، ج ٣، ص ٦١
٢٥. مستدرک الوسائل، ج ٢، ص ٣٩٧
٢٦. اصول کافی، ج ٢، ص ٣٥٠
٢٧. جامع السعادات، ج ٢، ص ١٤٢
٢٨. میزان الحکمه، ج ٤، ص ٢٨٧
٢٩. وسائل الشيعه، ج ١٢، ص ١١٠
٣٠. بحار الأنوار ج ٧٥، ص ٥
٣١. وسائل الشيعه، ح ٢٥٥٢٤
٣٢. وسائل الشيعه، ج ١٤، ص ١٨
٣٣. نهج الفصاحه، ح ١٠١٢
٣٤. بحار الأنوار، ج ٧٤، ص ١٩١

۳۵. مائده / ۹۱

۳۶. غررالحکم و دررالکلم، ج ۱، ص ۱۲۶

۳۷. اقتباس از کتاب هنر همسر داری، صص ۹۴ - ۱۵۸

۳۸. بحار الأنوار، ج ۱۰۳، ص ۲۳۵

۳۹. محجه البيضاء، ج ۳، ص ۲۸۹

۴۰. بحار الأنوار، ج ۷۱، ص ۳۷۴

۴۱. اصول کافی، ج ۲، ص ۹۹

۴۲. اصول کافی، ج ۲، ص ۱۰۸

۴۳. اصول کافی، ج ۲، ص ۱۰۸

۴۴. نهج الفصاحه، ج ۱، ص ۵۹۲، ح ۲۸۹۲

۴۵. وسائل الشيعه، ج ۱۴، ص ۱۵

۴۶. نهج الفصاحه، ج ۱، ص ۵۹۲

۴۷. نهج الفصاحه، ج ۱، ص ۷۲

۴۸. مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۵۴۸

۴۹. وسائل الشيعه، ج ۱۴، ص ۲۱۲

۵۰. مستدرک الوسائل، باب ۶۵، ص ۴۱

۵۱. بحار الأنوار، ج ۱۰۳، ص ۲۵۳

۵۲. فروع کافی، ج ۵، ص ۵۰۷

۵۳. مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۵۵۲

۵۴. وسائل الشيعه، ح ۲۵۵۵۲

۵۵. حليه المتقن، ج ۱۴، ص ۱۵

۵۶. بقره / ۱۸۶

۵۷. تحریم / ۹

۵۸. تفسیر نورالثقلین، ج ۱، ص ۴۳۸

۵۹. حليه المتقن، ج ۱۴، ص ۱۵

۶۰. وسائل الشيعه، ج ۱۴، ص ۱۵۳

۶۱. غررالحکم و دررالکلم، ص ۲۲۲

۶۲. نهج البلاغه، حکمت ۲۳۴

٦٣. ميزان الحكمة، ج ١، ص ٨٣٥
٦٤. مكارم الأخلاق، ص ١٩٨
٦٥. مكارم الأخلاق، ص ٢٠٢
٦٦. مكارم الأخلاق، ص ٤١٤
٦٧. بحار الأنوار، ج ١٠٣، ص ٢٥٢
٦٨. اقتباس از كتاب آيين همسر داري، صص ١٧٧ - ٢٣٦
٦٩. فروع كافي، ج ٥، ص ٥٠٨
٧٠. وسائل الشيعه، ج ١٤، ص ١٦٣
٧١. وسائل الشيعه، ج ١٤، ص ١٠
٧٢. نهج الفصاحه، ح ٦٢١
٧٣. مستدرک الوسائل، ج ١٧، ص ٨٦
٧٤. نهج الفصاحه، ح ١٨٧
٧٥. نهج الفصاحه، ح ٧٥٤
٧٦. نهج البلاغه، حكمت ١٣٦
٧٧. وسائل الشيعه، ج ١٤، ص ١٠٠
٧٨. ميزان الحكمة، ج ٢، ص ٧٧٦
٧٩. غرر الحکم و درر الكلم، ف ٧٧، ح ١٤٧٤
٨٠. بحار الأنوار، ج ٧٣، ص ٢٤٦
٨١. نهج الفصاحه، ح ٢١٧٧
٨٢. غرر الحکم و درر الكلم، ف ١، ح ٨٥٩
٨٣. بحار الأنوار، ج ٧٧، ص ٢٣٥
٨٤. غرر الحکم و درر الكلم، ف ٧٣، ح ٢٣
٨٥. غرر الحکم و درر الكلم، ف ٧٧، ح ١٥٢
٨٦. ميزان الحكمة، ج ١٠، ص ٤٣٣٠
٨٧. حجرات / ١١
٨٨. ميزان الحكمة، ج ١١، ص ٤٦٧٠
٨٩. بحار الأنوار، ج ٧٣، ص ٢٤٦

منابع پایانی

۱. قرآن کریم.

۲. ابن شعبه، حسین بن علی، تحف العقول عن آل الرسول صلی الله علیه وآله وسلم، ترجمه صادق حسن زاده، انتشارات مؤسسه نشر اسلامی، بی چا، قم، ۱۳۷۴ ش.

۳. امیرالمؤمنین، علی بن ابیطالب علیه السلام، غررالحکم و دررالحکم، ترجمه محمد علی انصاری قمی، انتشارات مهر آئین، بی چا، بی جا، ۱۳۷۸ ش.

۴. امیرالمؤمنین، علی بن ابیطالب علیه السلام، نهج البلاغه، انتشارات مرکز البحوث السلامیه، بی چا، بیروت، ۱۳۸۷ ق.
۵. بارکر، چارلز، آیین کامیابی، ترجمه هوشیار رزم آزما، انتشارات سپنج، بی-چا، بی جا، ۱۳۷۳ ش.

۶. پیامبر اسلام، محمد بن عبد... صلی الله علیه وآله وسلم، نهج الفصاحه: مجموعه کلمات قصار حضرت رسول صلی الله علیه وآله وسلم، مترجم و گردآورنده ابوالقاسم پاینده، انتشارات بدرقه جاوید، بی چا، بی جا، ۱۳۸۶ ش.

۷. حویزی، عبدالعلی بن جمعه، تفسیر نورالثقلین، انتشارات مطبوعه الحکمه، بی-چا، بی جا، ۱۴۱۲ ش.

۸. صدری، حسن، هنر همسررداری، انتشارات میراث ماندگار، چاپ چهارم، قم، ۱۳۸۶ ش.

۹. طبرسی، رضی الدین ابی نصر الحسن بن الفضل، مکارم الاخلاق، انتشارات دارالکتب الاسلامی، بی چا، بی جا، ۱۳۷۶ ق.

۱۰. عاملی، محمد بن حسن، وسایل الشیعه، انتشارات مکتبه الاسلامیه، ۱۳۳۹ ق.

۱۱. کاشانی، فیض، محجه البیضاء فی تهذیب الاحیاء، دفتر انتشارات اسلامی قم، بی چا، قم، ۱۳۶۱-۱۳۶۲ ش.

۱۲. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، انتشارات مکتب صدوق، بی چا، تهران، ۱۳۸۱ ق.

۱۳. کلینی، محمد بن یعقوب، فروع کافی، محمدهادی بن محمد صالح المازندرانی، انتشارات دارالحديث، بی چا، قم، ۱۳۸۷ ش.

۱۴. مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، خانواده موفق (۱۲۰ اصل همسررداری و تربیت فرزند)، مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۹ ش.

۱۵. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، انتشارات وزارت ارشاد اسلامی، چاپ اول، تهران، ۱۳۶۵ ش.

۱۶. مجلسی، محمدباقر، حلیه المتقین، انتشارات تهران ناس، بی چا، تهران، ۱۳۷۲ ش.

۱۷. محدث، جلال الدین، شرح غرر و درر تمیمی آمدی، ترجمه محمد علی انصاری، انتشارات دانشگاه تهران، بی چا، تهران، ۱۳۴۶ ش.

۱۸. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، انتشارات دارالحديث، چاپ اول، قم، ۱۳۷۵ ش.

۱۹. محمدی نیا، اسد...، آیین همسررداری، انتشارات سبط اکبر علیه السلام، چاپ پنجم، قم، ۱۳۸۸ ش.

۲۰. مظاهری، حسین، خانواده در اسلام، انتشارات بنیاد خیریه فرهنگی المهدی، بی چا، بی جا، ۱۳۸۴ ش.
۲۱. نراقی، محمد مهدی، جامع السعادات، انتشارات دارالنعمان، بی چا، نجف اشرف، بی تا.
۲۲. نوری طبرسی، حسین، مستدرک الوسائل الشیعه، انتشارات مؤسسه آل البيت لإحياء الثرات، بی چا، بیروت، ۱۹۸۷ م.